

Lesbrief

Oorlogsgeheimen 9+

een muziektheatervoorstelling voor scholen en theaters
naar het bekende boek van Jacques Vriens

Groep 6, 7 en 8

Inhoud lesbrief

Inhoud lesbrief	2
1. Wat u moet weten als leerkracht	3
<i>Ter voorbereiding</i>	5
2. Voor de voorstelling	6
1. Lees het boek <i>Oorlogsgeheimen</i> in de klas	6
2. Krantenopdracht	7
3. Groepsdiscussie	8
4. Gedicht schrijven	9
5. Luisteropdracht	10
6. Kringgesprek met thema: vriendschap en houden van	10
3. Na de voorstelling	11
1. Groepsdiscussie	11
2. Theatrale oefening	11
3. Collage	12
4. Gevoelskwartet	12
5. Herinneringsdoosje	13
4. Bijlagen	14

1. Wat u moet weten als leerkracht

De voorstelling *Oorlogsgeheimen* is gebaseerd op het gelijknamige boek van Jacques Vriens en heeft als thema de Tweede Wereldoorlog.

Samenvatting voorstelling *Oorlogsgeheimen*

In de voorstelling is het 1955. We zien Tuur in zijn eerste baan als leraar op een lagere school. Het is tien jaar na de Tweede Wereldoorlog. Tuur is net getrouwd en zijn vrouw is zwanger. Hij worstelt met zijn oorlogsverleden, terwijl hij zijn les over de Tweede Wereldoorlog aan het voorbereiden is. Hij kan de gebeurtenissen niet vergeten en heeft er geen vrede mee. Was het zijn schuld dat zijn vriendinnetje Maartje werd opgepakt?

In gedachte herbeleeft Tuur de oorlog samen met Maartje: het is 1943. Het Zuid-Limburgse dorp waar de elfjarige Tuur woont, is bezet door de Duitsers. Tuur en zijn buurmeisje Maartje vinden dit in het begin wel spannend, maar langzaam maar zeker komen de kinderen erachter dat de bezetters in staat zijn tot de ergste dingen. De volwassenen proberen zoveel mogelijk voor hen geheim te houden: de Engelse piloot die op zolder verstopt zit, wie de Duitsers helpen (zoals hun eigen meester) en wie in het verzet zitten. Maar op een dag vertelt Maartje aan Tuur dat zij zelf ook een groot en gevaarlijk geheim heeft.

In de theaterbewerking van *Oorlogsgeheimen* haalt Tuur herinneringen op aan de oorlog, waardoor Maartje in zijn gedachten weer tot leven komt. In zijn hoofd spelen de gebeurtenissen zich opnieuw af, maar nu gaat hij de confrontatie aan met Maartje, die zich het avontuur soms anders herinnert dan Tuur. Dit geeft interessante theatrale spanningen, waardoor het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog een heldere plek krijgt. Het leven ging gewoon door, met op de achtergrond de oorlogsdreiging.

Het verhaal van *Oorlogsgeheimen* is het meer dan waard om in theaters of op scholen verteld te worden. Sterker nog: het is noodzakelijk. Niet alleen omdat het over misschien wel de belangrijkste en meest beladen periode uit de Nederlandse en wereldgeschiedenis gaat, maar vooral omdat de problemen en emoties zo universeel en van alle tijden zijn.

Doel

De theatervoorstelling is in het bijzonder voor kinderen uit de groepen 6, 7 en 8. De thematiek van oorlog is een belangrijk onderwerp binnen het onderwijs:

- Wat is oorlog?
- Omgaan met oorlog
- Omgaan met geheimen
- Wat is het belang van vriendschap?

Deze lesbrief is bedoeld als voorbereiding op de voorstelling en als nabespreking. Hij bestaat uit twee delen: een deel met opdrachten die voor de voorstelling kunnen worden uitgevoerd en een deel met opdrachten voor daarna. Achter elke les staat een leeftijd, de voorbereidingstijd en de tijdsduur per opdracht vermeld.

Voor vragen kunt u altijd contact met ons opnemen:

Theater in School

023-5316222

Femme@theaterinschool.nl

Kijkt u ook op www.theaterinschool.nl

Wij wensen u veel plezier bij het geven van de lessen en het bekijken van de voorstelling!

Ter voorbereiding

Hoewel de voorstelling goed te volgen is zonder *Oorlogsgeheimen* gelezen te hebben, is het toch aan te raden eerst het boek voor te lezen in de klas. Hierdoor leren de kinderen de personages alvast kennen en krijgen ze een indruk van het verhaal.

Mocht u geen tijd hebben om het verhaal te behandelen, dan kunt u gebruikmaken van de samenvatting (zie bijlage 1) met een beschrijving van de hoofdpersonen uit het boek.

Op de volgende bladzijden volgt een aantal opdrachten. Bij elke opdracht staat aangegeven hoelang deze duurt en wat u ter voorbereiding dient te doen.

2. Voor de voorstelling

1. Lees het boek *Oorlogsgeheimen* in de klas

Opties voor verwerking:

I. Kringgesprek

Vragen kunnen zijn:

Wat vind je van het verhaal? Heb jij weleens iemand verloren? Wat deed dat met jou? Vond je dat raar? Wat deed jij toen?

Tijdsduur: afhankelijk van wat de kinderen de vertellen hebben duurt deze verwerking 20 tot 30 minuten.

Vorbereiding: de kinderen zijn bekend met het 'verliezen van iemand'. Ze weten wat dit inhoudt. De kinderen gaan in een kring zitten.

II. Schriftelijke verwerking in de vorm van een schrijfpdracht

Geef de leerlingen de opdracht om een brief te schrijven naar een van de hoofdpersonen. Daarin mogen ze reageren op het verhaal, hun mening en/of advies geven en vragen stellen.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: de kinderen weten wie de hoofdpersonen uit het verhaal zijn en kennen de grote lijnen van het verhaal. Indien u het boek niet heeft vorgelezen, zie bijlage 1.

III. Beeldende verwerking in de vorm van een tekening

Bespreek de tekeningen in de klas en vraag waarom ze juist dit hebben getekend/geschreven.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: de kinderen hebben een beeld bij 'oorlog' en 'vriendschap'. Er is tekenmateriaal aanwezig in de klas.

2. Krantenopdracht

In de media komen regelmatig berichten over de oorlog voorbij. De leerlingen gaan in kranten of op het internet zoeken naar oorlogsberichten. Gebruik hiervoor eventueel deze website: www.oorlogskranten.nl. Hier vind je krantenartikelen die de kinderen kunnen gebruiken. Zij gaan dit doen in groepen van ongeveer vier kinderen. Per groep zoeken de leerlingen naar één bericht. Ze moeten formuleren waarom juist dit bericht hen aanspreekt.

Tijdsduur: vertel de kinderen voordat zij beginnen met zoeken dat ze voor deze opdracht 15 minuten de tijd hebben. Als voorbeeld kunt u het krantenartikel uit bijlage 2 gebruiken.

Vorbereiding: u heeft een stapel krantenartikelen over oorlog nodig, afhankelijk van het aantal kinderen in uw groep. U kunt ook artikelen printen via de website: www.oorlogskranten.nl.

Opties voor verwerking:

I. Voordragen krantenberichten

De groepen dragen hun gekozen bericht voor aan de klas. Hierna volgt een gesprek over ieder bericht. Hierin komt de vraag 'wat is oorlog?' duidelijk naar voren.

Tijdsduur: 20 minuten.

Vorbereiding: u heeft kranten met daarin artikelen over oorlog nodig. U kunt de kinderen ook zelfstandig kranten of artikelen laten meenemen. Dit wordt dan een week van tevoren aangekondigd.

II. Selectie maken

De groepen kiezen klassikaal één krantenbericht: waarom raakt dit bericht hen het meest? Wat staat er in dit bericht? Staat dit in alle berichten? Komen alle aspecten van een oorlog aan bod. Wat is oorlog?

Tijdsduur: 30 minuten.

3. Groepsdiscussie

Deze opdracht begint met het voorlezen van een fragment uit het boek (zie bijlage 3, bladzijde 54 uit het boek). In het fragment wordt duidelijk dat Maartje en Tuur erg van elkaar verschillen. Laat de leerlingen enkele verschillen opnoemen tussen Maartje en Tuur (Maartje is een meisje, Tuur is een jongen. Maartje is joods, Tuur niet).

Tijdsduur: 15 minuten.

Vorbereiding: het doorlezen van het fragment (zie bijlage 3).

Opties voor verwerking:

I. Verschillen bespreken

De leerlingen krijgen allemaal een vel papier. Hierop schrijven ze drie verschillen waarvan ze denken dat anderen deze niet hebben. Nadat de leerlingen dit gedaan hebben, inventariseert de leerkracht wat de leerlingen hebben opgeschreven. Hierdoor komt waarschijnlijk naar voren dat er enkele overeenkomsten zijn tussen bepaalde leerlingen, maar zeker ook verschillen. Benoem de verschillen.

Discussie:

- Wat betekent het om anders te zijn?
- Is het erg om anders te zijn?
- Hoe ga je om met mensen die anders zijn?
- Is er weleens ruzie, omdat je anders bent dan anderen?
- Wat doe je als er ruzie is, omdat je anders bent?

Vat de discussie samen door te inventariseren in de klas (of in groepjes) waarin de leerlingen van elkaar verschillen en waarin ze hetzelfde zijn. Denkt u aan zaken als: godsdienst, geslacht, leeftijd, gezinssamenstelling. Kijk of er meer overeenkomsten of verschillen zijn en benoem die. Is het wat u verwacht had? Welke conclusies kunt u samen met de leerlingen hieruit trekken?

Aan het eind van deze discussie komen de leerlingen gezamenlijk tot de conclusie dat iedereen anders is. Iedereen is 'uniek'.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: papier waar de kinderen de drie punten op kunnen schrijven.

4. Gedicht schrijven

Geef klassikale uitleg over wat een gedicht is en wat de kenmerken daarvan zijn (korte zinnen, versvorm etc.). Voor eventuele tips zie bijlage 4. De leerkracht geeft een voorbeeld van een gedicht:

Herinnering

Diep weggestopt tussen gedachten
Ligt nog steeds die herinnering
Aan een zwart en grauw verleden
Vol angst en marteling

Maar wie houdt de herinnering levend
Als niemand die nog bij zich draagt
Wie zorgt dat er niet wordt vergeten
Dat de herinnering niet wordt weggejaagd

Elk jaar eraan denken
2 minuten, heeft dat zin?
Even stilstaan bij wat geweest is
Het is niet veel, maar een begin

(Nathalie van der Zande, 17 jaar, dichter op de Dam, 4 mei 2002. Zie: www.4en5mei.nl)

De leerlingen maken een keuze uit een van de onderstaande onderwerpen en gaan een gedicht schrijven.

Onderwerpen:

- Oorlog
- Bevrijding
- Dagelijks leven in de oorlog
- Verraad
- Onderduiken
- Na de oorlog

De leerlingen schrijven een gedicht van minimaal 8 regels over een van deze onderwerpen. Bespreek de gedichten in de klas en vraag waarom ze juist voor dit onderwerp hebben gekozen.

Tijdsduur: 45 minuten.

Vorbereiding: schrijf het gedicht op het bord, samen met enkele eisen waaraan het gedicht moet voldoen. Denk hierbij aan: 8 regels, het woord 'oorlog', etc.

5. Luisteropdracht

Luister naar het lied 'Na een oorlog' (zie bijlage 5). Vraag de leerlingen kort op te schrijven of te tekenen waarover het liedje volgens hen gaat. Wellicht herinnert het hen aan een persoonlijke ervaring of denken ze dat er gewoon iets wordt verteld. Dit lied wordt in de voorstelling gezongen.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: het muziekfragment openen om af te kunnen spelen via het digibord. De kinderen hebben tekenpapier en potloden nodig.

6. Kringgesprek met thema: vriendschap en houden van

Bij deze activiteit verkennen de kinderen begrippen als 'vriendschap' en 'houden van'. Hierbij gaat het vooral om de invulling die de kinderen hieraan geven en het belang van dit soort relaties.

Gesprek: vriendjes en vriendinnetjes De kinderen zitten in de kring. Vertel over uzelf. Vertel over iemand die u lief/aardig vindt en waarom. Of lees een fragment voor uit het boek waarin vriendschap een belangrijke rol speelt (zie bijlage 6, bladzijde 108 uit het boek). Nodig daarna de kinderen uit om hetzelfde te doen. Besteed ook aandacht aan verschillen tussen vriendschap met een jongen of met een meisje.

Vragen:

- Waarom vind je iemand aardig?
- Waarom is iemand je vriend of vriendin?
- Vertel eens wat meer over je vriend of vriendin.
- Waarom vind je je vriend of vriendin aardig?
- Wat vind je vriend of vriendin aardig aan jou?
- Wat doen jullie graag samen?
- Wanneer is je vriend of vriendin niet aardig?

Tijdsduur: 30 minuten.

3. Na de voorstelling

1. Groepsdiscussie

Vragen die aan de orde kunnen komen zijn:

- Zie je verschillen tussen het verhaal in het boek en de toneelvoorstelling?
- Wat is een herinnering?
- Wat voor geheim hadden Tuur en Maartje?
- Wat is verraad?
- Waarom heeft Tuur al die tijd een doos bewaard en wat zat erin?
- Welke momenten vond je eng? Hoe komt dat? Hoe zou je zelf gereageerd hebben?
- Welke momenten vond jij grappig? Waarom?
- Was je soms verdrietig tijdens de voorstelling? Wat voelde je toen? Waar moest je aan denken?
- Hoe komt het dat Tuur zich schuldig voelt? Heb jij je weleens schuldig gevoeld?

Tijdsduur: 45 minuten.

Vorbereiding: indien het boek niet is (voor)gelezen in de klas, lees dan de samenvatting uit bijlage 1 nog eens door.

2. Theatrale oefening

Laat het volgende filmpje zien:

http://www.schooltv.nl/beeldbank/clippopup/20040426_onderduiken02. In dit filmpje zien de leerlingen een situatie waarin er een keuze wordt gemaakt om joden te verraden of te helpen.

Naar aanleiding van het filmpje laat u twee kinderen een scène uitbeelden waarin Tuur niet ingrijpt wanneer Maartje wordt meegenomen door de Duitsers. De kinderen krijgen in groepjes de opdracht om de scène anders te laten verlopen (anders dan het origineel).

Om deze opdracht op een makkelijke manier te beginnen, raden wij aan om eerst een klassikale introductie te geven waarin de kinderen emoties moeten uitbeelden die in het verhaal voorkomen, zoals: boos, verlegen, verdrietig, bang en verliefd. Laat de leerlingen rustig rondlopen. Vertel dat u een aantal emoties zult opnoemen die in de voorstelling voorkwamen. Lees dan de emoties boos, verlegen, verdrietig, bang en verliefd twee keer langzaam voor. Laat de leerlingen de emoties uitbeelden. Ze mogen lopen, zitten, staan en vooral overdrijven met hun gezicht en bewegingen.

Tijdsduur: 45 minuten.

3. Collage

Laat de kinderen in groepjes aan een collage werken. In de collage komen foto's en berichten uit kranten of tijdschriften voor die bij een bepaald thema horen.

Bijvoorbeeld over vriendschap. Hiervoor kunt u eventueel de volgende website gebruiken: www.oorlogskranten.nl.

Het onderwerp van de collage kan vooraf in klassikaal overleg worden bepaald. Mogelijke andere onderwerpen zijn: ruzie, moed, liefde, gemeen en spanning.

Stel bij het bespreken van de collage vragen als:

- Waarom vind je iets wel of niet een teken van vriendschap?
- Zijn er kinderen die iets geen vriendschap noemen, terwijl jij dat wel vindt?
- Begrijp je waarom diegene dat geen vriendschap vindt?

Optioneel:

Twee of drie kinderen selecteren een week lang het belangrijkste nieuws nadat er in de klas een thema is bepaald. Dit kan bijvoorbeeld gaan over onbegrip, discriminatie of het verschil tussen mannen en vrouwen. De uitgeknipte artikelen en foto's worden, voorzien van commentaar, op het prikbord geprikt. Aan het eind van de week stellen deze kinderen een nieuws top-10 samen. De kinderen moeten dan aan de rest van de groep vertellen waarom zij het ene bericht belangrijker vinden dan het andere. De klas krijgt vervolgens de gelegenheid vragen te stellen en opmerkingen te maken.

Tijdsduur: 30 minuten.

Vorbereiding: foto's, kranten en tijdschriften zijn essentieel voor deze opdracht.

Gebruik hiervoor de website: www.oorlogskranten.nl. U kunt er ook voor kiezen om de kinderen foto's, kranten en tijdschriften te laten meenemen. Dit moet dan een week van tevoren aangegeven worden.

4. Gevoelskwartet

Maak en speel een kwartet waarin gevoelens aan bod komen en benoemd worden.

Teken op kaartjes gezichtjes die een bepaald gevoel uitdrukken (zie bijlage 7: werkblad kwartetspel). Het is de bedoeling dat de kinderen bij elk gezicht vier verschillende woorden bedenken, bijvoorbeeld: liefde, familie, vrienden, huisdieren en verliefd zijn. Maak van elk van deze gezichtjes 4 kaarten en gebruik voor alle kaarten dezelfde achterkant. Plastificeer de kaarten.

Speel het kwartet in groepjes van 4 kinderen. Als je een kwartet hebt, vertel dan wat jij weet over dat gevoel.

Benodigdheden:

- Werkblad kwartetspel (zie bijlage 7)
- (Dikke) zwarte stiften
- Plastificeerfolie of een lamineerapparaat

Tips en aandachtspunten voor begeleiders:

- Dit spel kunt u ook als levend kwartet spelen.
- U kunt er ook voor kiezen het bestaande kwartet met de groep te spelen (zie bijlage 8).

Tijdsduur: 45 minuten.

Vorbereiding: kopieën van bijlage 7, zwarte stiften en eventueel een lamineerapparaat met benodigdheden klaarzetten.

5. Herinneringsdoosje

Ontwerp een doosje waarin je verdriet kunt stoppen, mooie herinneringen, dierbare gedachten etc. De vormgeving van het doosje is natuurlijk ook belangrijk!

Werkwijze:

- Geef leerlingen een 'bouwplaat' van een doosje dat ze in elkaar kunnen zetten (zie bijlage 9).
- Ook kun je leerlingen een doosje laten ontwerpen of meenemen. De opdracht kan dan zijn dat het doosje hun gevoel weer moet geven: moet het doorzichtig, glad, ruw, scherp, donker, teer zijn? Wat past bij de inhoud?
- Je kunt ook twee doosjes laten maken of twee kanten in hetzelfde doosje: een dierbare kant en een verdrietige kant.
- Laat leerlingen dingen in het doosje stoppen die voor hen op dat moment hun gevoel weergeven: een symbool, een foto, een briefje.

Benodigdheden:

- Knutselmateriaal als papier, verf, karton, plastic, hout, touwtjes, lint etc.
- Voorwerpen waar de leerlingen herinneringen aan hebben.

Tips en speciale aandachtspunten voor docenten:

Het fragment 'Hoe het verderging' (bijlage 10) kunt u als inleiding gebruiken. U kunt de doosjes tentoonstellen of mee naar huis geven.

Tijdsduur: 45 minuten.

4. Bijlagen

Bijlage 1: samenvatting boek

Tuur Ramakers is elf jaar oud en woont samen met zijn familie in een dorp in Zuid-Limburg. Het is 1943 en de Tweede Wereldoorlog onder leiding van Hitler is in volle gang.

Wanneer het luchtalarm afgaat, vlucht het hele gezin Ramakers naar de schuilkelder van de familie Nijskens. De beste vriendin van Tuur, Maartje, is daar ook met haar oom en tante. Iedereen houdt zich muisstil. Buiten klinken vreemde geluiden. En dan opeens horen ze een harde knal. Als later de rust weer is teruggekeerd, gaat iedereen naar huis.

De volgende ochtend lopen Tuur en Maartje samen naar school. Onderweg komen ze twee Duitse soldaten tegen. De soldaten hebben allebei een groot geweer aan hun schouder hangen. Dan zien Tuur en Maartje een zwartgeblakerde staart van een vliegtuig. Tegelijkertijd klinken er luide knallen. Vanuit het bos rent een man het weiland in. Een piloot! Tuur en Maartje rennen vlug weg naar school, bang om te laat te komen voor de les.

Als Tuur weer thuis is en zijn huiswerk aan het maken is, hoort hij gestommel op zolder. Hij is nieuwsgierig en besluit een kijkje te nemen. Als hij op zolder komt, ziet hij een Engelse piloot. De piloot schrikt zich kapot. Het is een groot geheim dat hij op zolder zit, en Tuur mag het aan niemand vertellen.

Later spreekt Tuur met Maartje af. Ze krijgen ruzie over de Duitsers. Maar Tuur wil helemaal geen ruziemaken met Maartje, want hij vindt haar ontzettend aardig. Gelukkig denkt Maartje daar hetzelfde over en ze vraagt zelfs verkering aan Tuur. Omdat ze dan verkering met elkaar hebben, delen ze hun geheimen met elkaar. Maartje neemt Tuur mee naar haar geheime kamertje boven de koeienstal. Daar leeft ook varken Bella, dat de familie van Maartje eigenlijk af had moeten staan aan de Duitsers. Eenmaal in het kamertje krijgt Tuur wel een heel groot geheim te horen...

Tuur dacht dat Maartje uit IJmuiden kwam, maar ze komt uit Amsterdam. Ook zijn de oom en tante bij wie ze nu woont, helemaal niet haar echte oom en tante. Maartje is joods en ze zit ondergedoken, net als haar broertje Daantje, omdat haar ouders meegenomen zijn door de Duitsers. Haar echte naam is Tamar Cohen. Ze heeft haar Jodenster en foto's van familie in een doos gestopt, die ze verstopt heeft op haar kamertje. Zo'n groot geheim had Tuur niet verwacht. Daarom vertelt hij Maartje over zijn ontdekking op zolder.

De dag erna wordt Tuur gewekt door Duitsers die het huis binnen zijn gestormd. Ze zijn op zoek naar een piloot, maar kunnen hem niet vinden.

Er heerst onrust in het dorp. Maartje komt huilend naar Tuur toe, want haar varken Bella is meegenomen door de Duitsers. Ze zijn door iemand verraden! Die nacht schrikt Tuur wakker van het geschreeuw van Duitse soldaten bij Maartjes huis. Tuur ziet dat Maartje meegenomen wordt. Hij is woest en wil haar helpen, maar hij wordt tegengehouden door zijn vader. Er valt niets meer aan te doen. Tuur kan Maartje niet helpen. Dan denkt hij ineens aan de geheime doos. Hij sprint naar de kamer van Maartje en neemt de doos mee naar huis.

De broer van Tuur, Leo, ontvangt een oproep van de Duitsers om te komen werken in de wapenfabrieken. Leo besluit om onder te duiken in de Limburgse mergelgrotten. Ook voor de rest van de familie Ramakers wordt de situatie steeds gevaarlijker en al snel volgen ze Leo naar de grotten. Daar komen ze de broer van Lambert Nijskens tegen, een klasgenoot van Tuur en lid van de Waffen-SS. Hij vertelt de meest gruwelijke verhalen die hij heeft meegemaakt en hij wil niets meer met de SS, de NSB of Hitler te maken hebben.

Na jaren is de oorlog voorbij. Op de radio hoort de familie dat de oorlog over is. De Amerikanen zijn het dorp binnen getrokken. Nederland is bevrijd! Tuur heeft Maartje nooit meer gezien. Tien jaar later belt er een jongen aan bij Tuur. Het is Daniel Cohen, het jongere broertje van Tamar. Tuur geeft als aandenken de doos van Maartje, vol met foto's en herinneringen.

„NOORD-BRABAND”
LEVENSVZERKERING
1843 WAALWIJK 1843

ZATERDAG 11 MEI 1940 - AVONDBLAD

DE TIJD

UITGAVE DER N.V. DRUKKERIJ DE TIJD, AMSTERDAM-C.

DIEU ET MON DROIT

Onze Koningin doet beroep op den Koning van Italië

*„Opdat de rampen van den oorlog aan de
burgerbevolkingen bespaard blijven”*

H. M. de Koningin heeft een telegram van den volgenden inhoud aan den Koning van Italië gezonden:

„Ik doe een beroep op de edele gevoelens, welke te allen tijde het Huis van Savoye bezielde hebben, om het hooge gezag van Uwe Majesteit in te roepen in verband met een conflict, waarin Nederland zich gewikkeld vindt niettegenstaande de strikte onzijdigheid, waaraan het krachtens traditie gehecht was en welke het nimmer één oogenblik heeft nagelaten te betrachten.

Ik hoop dat Uwe Majesteit haar invloed zal aanwenden, opdat de rampen van den oorlog aan de burgerbevolkingen bespaard zullen blijven en de grondbeginselen der menselijkheid geëerbiedigd zullen worden door alle oorlogvoerenden zonder eenige uitzondering.”

Bijlage 3: fragment uit het boek (bladzijde 54)

Stomverbaasd staart Tuur naar de Jodenster. Hij kan het niet geloven. [...] ‘Ik snap het niet,’ mompelt hij. ‘Jij komt toch uit IJmuiden? En je woont bij je oom en tante omdat het daar te gevaarlijk is?’

[Maartje zeg] ‘Dat is allemaal verzonnen. Ik kom uit Amsterdam en ze zijn geen echte oom en tante.’

‘Uit Amsterdam?’ Tuur weet niet wat hij hoort en vol bewondering staart hij naar zijn vriendinnetje. Ze komt zomaar uit Amsterdam, de hoofdstad van Nederland! [...] Hij heeft zelfs verkering met iemand uit Amsterdam. Hij wil Maartje van alles vragen over de stad, maar dan dringt ineens tot hem door wat ze nog meer zei en hij vraagt: ‘Waarom woon je daar niet meer?’

Maartje legt de Jodenster op haar hand, strijkt die zorgvuldig glad en schuift de ster voorzichtig terug in de doos. ‘Ik moet hier blijven tot de oorlog voorbij is. Maar niemand mag weten dat ik Joods ben, anders word ik hier weggehaald door de moffen en naar Duitsland gebracht. En dan gaan oom Bart en tante Berb de gevangenis in.’

[...]

Maartje pakt zijn hand. ‘Zul je me nooit verraden, Tuur?’

‘Natuurlijk niet!’

Bijlage 4: tips voor bij het schrijven van een gedicht

Kijk ook op de website 'Dichter bij 4 mei':

<https://www.4en5mei.nl/dichterbij4mei>

- Vooraf is het belangrijk dat de kinderen een aantal gedichten gelezen hebben om de sfeer te proeven en om erover te kunnen praten.
- Inventariseer met de kinderen de kenmerken van gedichten. Wanneer is iets een gedicht?
- Je kunt versvormen kiezen die een duidelijke structuur hebben.

Tips voor bij het schrijven:

- Begin met een brainstorm: schrijf alles op wat in je opkomt bij een naam, een gevoel of een gebeurtenis. Door het associëren komen de leerlingen op ideeën en ontstaat soms al een rijtje woorden die je kunt gebruiken.
- Een andere associatieoefening is die van de zintuigen. Bedenk bij een bepaalde herinnering of een gevoel hoe het eruitziet, wat je hoort, wat je ruikt, hoe het smaakt en wat je voelt.
- Laat leerlingen rustig aan het werk gaan, hiermee benadruk je dat alles goed is en stimuleer ze om verder te gaan of om nog andere dingen op te schrijven. Eventueel kan iedereen zijn of haar gedicht op een groot vel papier zetten in zijn eigen handschrift, of juist op kleine gekleurde papiertjes die later op een grote poster worden geplakt en opgehangen.

5: liedtekst 'Na een oorlog'
Geschreven door Arthur Umbgrove

Kom het is voorbij
Alles wordt weer als voorheen
En die ruïne daar
Wordt weer jouw huis van steen

De wegen worden vrij
De mijnen weggehaald
En jij moet weer aan het werk
Want het eten moet betaald

De treinen gaan weer rijden
Je mag over de grens
En je kan weer met vakantie
De vijand is ook een mens
Het kloppen op jouw deur
Is weer een tante of een oom
En die man in uniform daar
Knipt alleen je kaartje maar

De vrienden die je verloor
Vergeet je niet
En net als de dia's in je hoofd
Die je elke nacht weer ziet

En ooit wordt het vergeten
En de vijand komt weer vrij
En de lafaard krijgt een medaille
Net als een held zoals jij

(2x) Kom het is voorbij
Alles wordt weer als voorheen
En die ruïne daar
Wordt weer jouw huis van steen

Bijlage 6: fragment uit het boek (bladzijde 108)

Als Tuur tegen tien uur wakker wordt, dringt langzaam tot hem door wat er vannacht gebeurd is. Hij voelt opnieuw de tranen achter zijn ogen branden, maar slikt een paar keer en denkt: ik moet ophouden met dat gejammer en iets doen voor Maartje. Zou ze zijn opgesloten in het gebouw van de Sicherheitsdienst in de stad? Misschien kan hij haar bevrijden. Of had hij vannacht toch naar buiten moeten gaan? Had hij de trap af moeten rennen, de voordeur uit en moeten roepen: 'Vuile rotmoffen, blijf met je poten van mijn vriendinnetje af!' En dan Maartje losrukken, samen het bos in vluchten en zich daar met haar verstoppen in de diepste mergelgrot. Natuurlijk had dat niet gekund. Die soldaten zouden hem zo overhoop geschoten hebben. Tuur vloekt en denkt: het liefste meisje dat ik ken wordt zomaar weggehaald en ik durf niks, helemaal niks, te doen.

Bijlage 7: werkblad kwartetspel

1 _____	1 _____
2 _____	2 _____
3 _____	3 _____
4 _____	4 _____
1 _____	1 _____
2 _____	2 _____
3 _____	3 _____
4 _____	4 _____

Bijlage 8: kwartetspel

LIEFDE

1. Familie
2. Vrienden
3. Huisdieren
4. Verliefd zijn

LIEFDE

1. Familie
2. Vrienden
3. Huisdieren
4. Verliefd zijn

LIEFDE

1. Familie
2. Vrienden
3. Huisdieren
4. Verliefd zijn

LIEFDE

1. Familie
2. Vrienden
3. Huisdieren
4. Verliefd zijn

BOOS

1. Ruzie

2. Buitensluiten

3. Pesten

4. Woede

BOOS

1. Ruzie

2. Buitensluiten

3. Pesten

4. Woede

BOOS

1. Ruzie
2. Buitensluiten
3. Pesten
4. Woede

BOOS

1. Ruzie
2. Buitensluiten
3. Pesten
4. Woede

BLIJ

1. Feest

2. Geboorte

3. Verjaardag

4. Bevrijding

BLIJ

1. Feest

2. Geboorte

3. Verjaardag

4. Bevrijding

BLIJ

1. Feest
2. Geboorte
3. Verjaardag
4. Bevrijding

BLIJ

1. Feest
2. Geboorte
3. Verjaardag
4. Bevrijding

VERDRIETIG

1. Dood

2. Ziekte

3. Ruzie

4. Oorlog

VERDRIETIG

1. Dood

2. Ziekte

3. Ruzie

4. Oorlog

VERDRIETIG

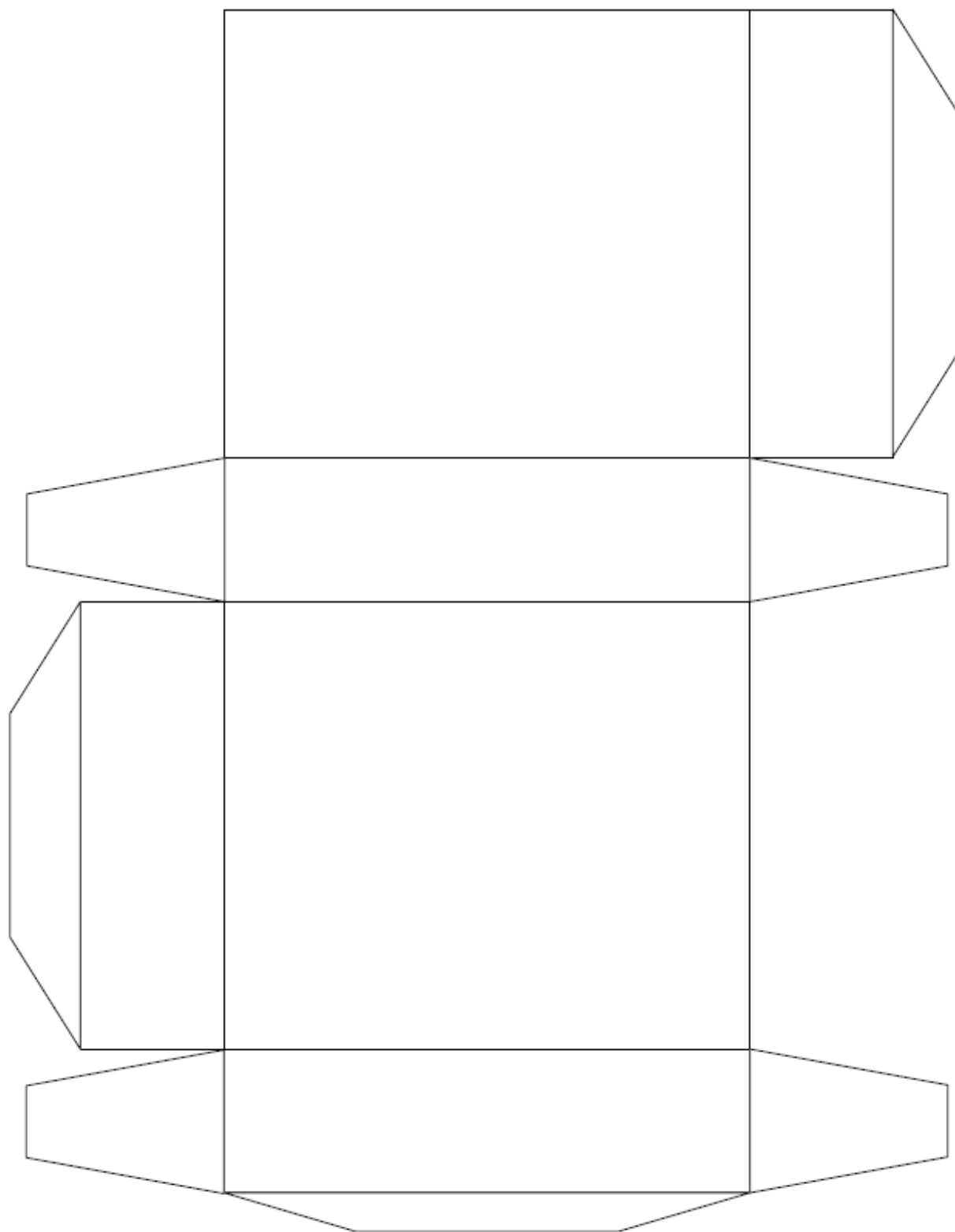
1. Dood
2. Ziekte
3. Ruzie
4. Oorlog

VERDRIETIG

1. Dood
2. Ziekte
3. Ruzie
4. Oorlog

Bijlage 9: herinneringsdoosje

Bijlage 10: fragment uit het boek (bladzijde 152)

Hoe het verderging

Het duurde nog acht maanden voordat heel Nederland bevrijd was. De mensen in het westen en noorden van ons land kregen het in die tijd heel zwaar, want in die winter vroom het erg hard. Er was een groot gebrek aan voedsel en er gingen veel mensen dood van de honger.

Tuur en zijn familie waren dan wel vrij, maar ze wachtten met spanning op de dag dat heel Nederland feest kon vieren. En dat gebeurde op 5 mei 1945. De oorlog was eindelijk afgelopen.

[...]

En Maartje?

Jarenlang is Tuur blijven hopen, tegen beter weten in, dat ze terug zou komen. En het was zeker vijftien jaar later toen er bij de familie Ramakers een jongeman voor de deur stond. Hij stelde zich voor als Daniel Cohen. Tuurs moeder wist meteen wie hij was. Tuur woonde allang niet meer thuis. Hij was getrouwd en had inmiddels twee kinderen. Toen zijn moeder hem belde, kwam hij zo snel mogelijk. Daniel vertelde dat hij ook ontsnapt was uit de school tegenover de schouwburg, vlak nadat zijn zus was gevlucht. Hij belandde bij een familie in Friesland en overleefde daar de oorlog.

Daar is hij altijd gebleven, omdat hij na de oorlog niets meer hoorde van zijn ouders. Via het Rode Kruis kwam hij er later achter, dat Tamar en zijn ouders waren omgekomen in een concentratiekamp.

Tuur beseftte ineens dat Daniel zijn zus natuurlijk nooit anders gekend had dan Tamar. 'Kom mee,' zei hij tegen Daniel en hij nam hem mee naar de burens om hem te laten zien waar zijn zus had gewoond.

[...]

In het geheime kamertje op de hooizolder gingen Tuur en Daniel samen op het ingezakte bed zitten, dat daar nog steeds stond.

Tuur had de doos meegenomen, die hij al die tijd zorgvuldig bewaard had. Hij begon te vertellen over alles wat hij en Maartje hadden meegemaakt en wat ze voor hem betekende. Daarna gaf hij de doos aan Daniel.

Minutenlang liet Daniel de spullen en de foto's door zijn handen glijden. Toen zei hij zacht: 'Eindelijk heb ik iets terug van mijn ouders en mijn zusje. Ik ben je heel dankbaar, Tuur, dat je mijn zus niet vergeten bent.'

Tuur aarzelde even, maar toen antwoordde hij: 'Mijn dochter heet ook Tamar.'